

Ion CORCIMARI,

lector asistent al Catedrei Drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

UNELE ASPECTE PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE ÎN PROCESUL PENAL

Rezumat

Măsurile de protecție în procesul penal reprezintă niște măsuri menite să asigure protecția și securitatea persoanelor care conlucrează și acordă ajutor organelor de urmărire penală în procesul penal. Cadrul normativ în acest sens a fost perfecționat adoptându-se legea nr.105 din 16.05.2008, care prevede descrierea acestor măsuri, modul de aplicare a acestora, precum și categoriile de persoane cărora li se aplică.

Summary

Protective measures in the criminal is some measures to ensure the protection and safety of persons working together and assisting the prosecution in criminal proceedings. The legal framework in this regard was perfected adopted the Law no. 105 of 16.05.2008, which provides a description of these measures, the manner of their application and the categories of persons covered.

În practica de zi cu zi se întâmplă deseori că inculpații intimidează, amenință cu violența sau chiar întreprind acte de violență pentru a împiedica martorii să facă declarații contra lor, astfel încât luarea măsurilor de protecție a securității corporale a victimelor/martorilor are o importanță crucială pentru aceștia și pentru soarta procesului penal. Măsurile de protecție care asigură dreptul victimelor/martorilor la securitate corporală în cursul procedurilor legale trebuie luate atât în incinta, cât și în afara instanței de judecată.

Convenția ONU împotriva Corupției și Convenția Europeană Penală cere statelor „să asigure o protecție eficientă, împotriva unor eventuale represii sau intimidări, martorilor și experților care fac depoziii referitoare la infracțiune”. Este necesar ca protecția să fie la fel asigurată rudelor și persoanelor apropiate martorilor. În mod particular, o astfel de protecție trebuie să includă: protecția fizică, strămutarea în cadrul statului, strămutarea într-un stat terț și nedivulgare sau divulgare limitată a identității sau locului de trai al martorului. Astfel de măsuri trebuie să ia în considerare implementarea drepturilor procesuale ale inculpatului. Convenția ONU, de asemenea, cere existența unor reguli clare, care să permită martorilor să facă depoziii într-o manieră care să le asigure securitatea, cum ar fi prin tehnologii de comunicație. De asemenea, părțile vătămate trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta opiniile și îngrijorările lor la o etapă corespunzătoare a

procedurii penale într-un mod care să nu prejudicieze drepturilor apărării. Partea vătămată trebuie la fel să beneficieze de dreptul la servicii de protecție și posibilitatea de a face depoziții folosind reguli clare care să-i asigure securitatea. Măsurile de protecție trebuie să fie la fel asigurate persoanelor care au comis o infracțiune și care furnizează informații autorităților sau colaborează real cu organul de urmărire penală. Astfel, răspunderea pentru asigurarea securității victimei/martorului o poartă țara în al cărei teritoriu se află la momentul victima/martorului; aceasta poate fi țara de origine, de tranzit sau de destinație. În viziunea Planului de acțiuni al OSCE, orice stat „trebuie să asigure măsuri eficiente de protecție contra potențialelor acte de răzbunare sau intimidare a martorilor care depun mărturie în procesul penal”, inclusiv protecția adecvată a rudelor și persoanelor apropiate. Aceasta poate necesita adoptarea unor măsuri juridice sau de altă natură, „după cum este necesar pentru a acorda o protecție eficientă și corespunzătoare împotriva potențialelor acte de răzbunare sau intimidare, în particular în cursul și după cercetarea și tragerea la răspundere a infractorilor” pentru: a) victime; b) cei care denunță infracțiunile sau cooperează cu autoritățile de cercetare și urmărire; c) martorii care fac declarații; d) membrii familiei persoanelor menționate mai sus.

După cum recomandă Consiliul Europei, viața și securitatea corporală a martorilor și persoanelor apropiate lor trebuie să fie protejate înainte, în cursul și după proces. Protecția trebuie să se extindă asupra procesului de repatriere și nu trebuie să se limiteze la teritoriul țării de destinație sau la durata procesului penal. Astfel, asigurarea pe termen lung a securității victimei/martorului reclamă cooperare internațională între state. [8, pag.74]

În dreptul național, până la adoptarea legii privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal din 28.01.1998, precum și a legii cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal din 16.05.2008, problema măsurilor de protecție a fost reglementată doar prin dispoziții generale ale Codului de procedură penală din 1961, art.51/2, care prevede că „dacă există temeieri suficiente ca victima, martorul sau alte persoane participante la proces, precum și membrii familiilor acestora ori rudele apropiate sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu exterminarea ori distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale, organul de cercetare penală, anchetatorul penal, procurorul, instanța de judecată sunt obligate să ia măsurile prevăzute de legislație pentru ocrotirea vieții, sănătății, onoarei, demnității și bunurilor acestor persoane, precum și pentru identificarea vinovaților și tragerea lor la răspundere”. [2, art.51/2]

În acest sens Codul de procedură penală prevedea ca măsură de protecție doar examinarea cauzei la judecată în ședință închisă (alin.2, art.12). Pentru luarea altor măsuri de protecție, organele de urmărire penală sau instanța de judecată aveau posibilitatea să sesizeze în ordine generală organele de poliție care, conform legii cu privire la poliție din 18.12.1990, sunt obligate „să ia măsuri pentru apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității și a averii cetățenilor în cazurile în care ei sunt amenințați de acțiuni nelegitime, de alt pericol”. [6, art.12 pct.1] Aceste măsuri, de regulă, erau acțiuni de investigație operativă, care erau efectuate de colaboratorii de poliție, astfel prin legea privind activitatea operativă de investi-

gații din 12.04.1994, pct. f) al art.12, organele care exercită activitatea operative de investigații sunt obligate „să contribuie la asigurarea securității și la păstrarea bunurilor colaboratorilor, ale membrilor familiilor acestora, ale rudelor, precum și ale participanților la procedura penală, ale membrilor familiilor acestora, ale rudelor contra atentatelor criminale și altor acțiuni ilicite”. [5, art.12 pct.f]

Actualul Cod de procedură penală în art. 215 reglementează printr-o normă generală obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată de a lua măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și altor persoane, precum și prin alte norme speciale procesuale privind măsuri procedurale de protecție, dar condițiile, categoriile măsurilor de protecție propriu-zise, procedura aplicării și organele responsabile au fost prevăzute de legea privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal din 28.01.1998, ulterior cadrul legislativ în acest domeniu a fost perfecționat prin adoptarea legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal din 16.05.2008. [7, pag. 354]

Astfel, art.1 al legii sus menționate prevede asigurarea securității participanților la procesul penal a căror viață, integritate corporală, libertate ori proprietate sunt amenințate ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

Conform art. 13, 14, 22 din Legea din 16.05.2008, măsurile de protecție de stat sunt clasificate în: măsurile urgente, măsurile de protecție și măsurile de asistență:

1) măsurile urgente sunt aplicate, în privința persoanei protejate, de organul de urmărire penală constau în:

- a) asigurarea pazei personale, pazei locuinței, a reședinței ori a bunurilor;
- b) interceptarea comunicărilor ei în condițiile Codului de procedură penală;
- c) supravegherea prin intermediul mijloacelor audio/video în condițiile C.

proc. pen.;

- d) plasarea temporară într-un loc sigur;
- d) protejarea deplasării sau limitarea deplasării;
- f) eliberarea mijloacelor speciale active și pasive de protecție personală;
- g) instalarea tehnicii speciale de semnalizare în locul de detenție.

Măsurile urgente aplicate, în privința persoanei protejate, de administrația locului de detenție constau în: a) plasarea într-un loc special amenajat în acest scop; b) transferul la un alt loc de detenție; c) transportarea cu aplicarea unor măsuri mai riguroase de protecție. În funcție de caz, organul care aplică măsurile urgente poate stabili termenul lor de acțiune. Măsurile urgente pot fi aplicate singure sau cumulativ, inclusiv cu măsurile de asistență.

2) Măsurile de protecție ce pot fi aplicate în cadrul procesului penal sunt:

a) protecția datelor de identitate care se asigură prin nedivulgarea informației referitoare la ea. În decizia de aplicare a măsurilor respective de protecție și în acordul de protecție se precizează proporția de nedivulgare a datelor de identitate, precum și, după caz, perioada de aplicare a măsurilor.

b) audierea cu aplicarea unor modalități speciale, care se efectuează în con-

formitate cu prevederile art.110 din Codul de procedură penală.

c) schimbarea domiciliului sau locului de muncă ori de studii, care constă în trecerea persoanei cu domiciliul permanent în o altă localitate din Republica Moldova. În baza acordurilor interstatale de asistență juridică internațională în materie penală, persoana poate trece cu traiul în o altă țară. Persoana care execută o pedeapsă privativă de libertate poate fi transferată la un alt penitenciar din Republica Moldova sau la un penitenciar din altă țară în baza acordurilor de asistență juridică internațională în materie penală. În caz de necesitate, organul abilitat poate propune persoanei schimbarea locului de muncă ori a locului de studii în conformitate cu legislația în vigoare. În cazul aplicării unei asemenea măsuri, organul abilitat este obligat să contribuie la identificarea și la asigurarea unui nou loc de muncă ori de studii. Condițiile de schimbare a domiciliului, a locului de muncă ori de studii sunt prevăzute în acordul de protecție.

d) schimbarea identității, schimbarea înfățișării, care constă în schimbarea datelor personale și, după caz, în modificări de natură socială, juridică, etnică etc. Persoana protejată stabilește volumul schimbărilor în identitatea sa. Noua identitate nu poate avea nici o influență asupra statutului persoanei și nici asupra unor alte drepturi sociale, culturale și politice ale persoanei. După expirarea termenului de aplicare a măsurii de protecție, persoana poate reveni la vechea identitate sau poate păstra noua identitate. Persoana protejată nu-și poate restabili identitatea inițială dacă în noua sa identitate a influențat semnificativ statutul unui terț prin căsătorie, paternitate, maternitate etc. Schimbarea identității poate avea loc doar în cazul absenței unor obligații ale persoanei protejate față de terți. Dacă, după aplicarea măsurii, s-a constatat că persoana protejată are față de terți anumite obligații pe care, cunoscându-le, nu le-a adus la cunoștință organului abilitat, acesteia i se stabilește un termen pentru stingerea obligațiilor. În cazul refuzului de a stinge obligațiile, persoanei i se aplică alte măsuri de protecție. Dacă persoana protejată a comis o infracțiune înainte de schimbarea identității, organul abilitat, la solicitarea instanței de judecată, asigură prezența acesteia și folosirea identității ei inițiale, iar instanța poate decide aplicarea modalităților speciale de audiere a persoanei în conformitate cu art.110 din Codul de procedură penală. Schimbarea înfățișării constă în efectuarea unor intervenții chirurgicale sau de alt gen, acceptate de persoana protejată, în scopul modificării unor părți vizibile ale corpului. Schimbarea înfățișării nu trebuie să afecteze convingerile culturale și religioase ale persoanei. Ea se va aplica doar în cazul în care celelalte măsuri vor fi considerate ineficiente și doar cu acordul expres al persoanei protejate.

e) instalarea unui sistem de alarmă la locuință sau reședință, care presupune dotarea locuinței, reședinței sau unei alte încăperi cu echipament care să asigure înștiințarea rapidă a organului abilitat și/sau a organelor de poliție despre un pericol iminent la care este supusă persoana,

f) schimbarea numărului de telefon, care se efectuează prin modificarea numărului de telefonie fixă sau mobilă al persoanei protejate. În cazul schimbării numărului de telefon, numele persoanei protejate poate fi radiat, prin decizie a organului abilitat, din listele operatorului telefonic.

g) asigurarea protecției bunurilor - Protecția bunurilor persoanei protejate se

realizează prin asigurarea pazei lor, prin alte modalități legale prevăzute în acordul de protecție. Măsurile de protecție pot fi aplicate singure sau cumulativ, inclusiv cu măsurile urgente și/sau cu măsurile de asistență.

3) Măsurile de asistență de regulă sunt incluse în mod suplimentar în acordul de protecție, cum ar fi:

- a) integrarea în alt mediu social;
- b) recalificarea profesională;
- c) asigurarea unui venit decent până la găsirea unui loc de muncă;
- d) asistența la obținerea unei noi profesii;
- e) asistența medicală;
- f) asistența juridică;
- g) asistența psihologică și socială.

Conform art.3 din Legea sus-menționată, ca temeiuri pentru aplicarea măsurilor de protecție a persoanei în procesul penal servesc:

a) existența stării de pericol în privința beneficiarilor.

b) depunerea ori acceptarea unor declarații privitoare la infracțiuni grave, deosebit de grave, excepțional de grave, fie depunerea ori acceptarea depunerii unor informații până la începerea procesului penal.

c) declarațiile ce constituie probe concludente în descoperirea infracțiunilor sau în judecarea obiectivă a cauzei penale. [3, art. 8, 14, 22]

Așadar, prioritatea legii este aceea de a preveni presiunile, amenințările și riscurile represaliilor la care este expus martorul, partea vătămată etc. și, prin aceasta, de a veghea la garantarea contribuției acestora la actul de înlăptuire a justiției. Totuși în practică, în sistemul de drept din Republica Moldova măsurile de protecție a martorilor nu sunt eficiente și nici nu sunt aplicate în mod real când situațiile o cer, deoarece nu sunt disponibile din punctul de vedere al suportului material și tehnic. Autoritățile statului au informat reprezentanții internaționali și mass-media în mai multe rânduri că cauza „neimplementării efective a acțiunilor de protecție a persoanelor” sunt „dificultățile financiare serioase”. Cu atât mai mult cu cât nici la moment nu sunt alocate fonduri pentru implementarea reală, de facto a Legii protecției martorilor, astfel încât reglementările acestea sunt, practic, inutile. [9]

Bibliografie

1. Codul de procedură penală din 14.03.2003, în vigoare din 12.06.2003.
2. Codul procesual penal din 1961.
3. Legea privind protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal nr.105 din 16.05.2008.
4. Legea privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal din 28.01.1998.
5. Legea privind activitatea operativă de investigații din 12.04.1994.
6. Legea cu privire la poliție din 18.12.1990.
7. I. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi, T. Vâzdoagă, V. Rotaru, A. Cerbu, S. Ursu, *Drept procesual penal*, Chișinău, 2009, p.354.
8. I. Dolea, V. Zaharia, *Justiția penală și drepturile omului*, Chișinău, 2010, p. 74.
9. www.IRP.md.